

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1

Hafta 9

Prof. Dr. Haluk SELVİ

Haftanın Hedefi:

İtilaf Devletleri'nin ve Azınlıkların Osmanlı Devleti'ne karşı göstermiş oldukları işgal politikalarına Türk Milletinin tepkisi farklı şekillerde olmuştur. Bu tepkilerin en başında Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin ve diğer cemiyetlerin kurulması gelir. Bu bölümde vatanın kurtuluşunu hedefleyen bu cemiyetler hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir.

III. Milli Mücadele'de Cemiyetler

A. İşgallere Karşı Türk Milleti'nin Tepkisi ve Milli Cemiyetler

Yurdun çeşitli yörelerinde meydana gelen işgal olaylarından İstanbul Hükümeti fazla etkilenmiyordu. Yurtta başlayan işgal hareketleri, bir yandan ordusu dağıtılmış komutanları acı acı düşündürürken, diğer taraftan halkın örgütlenmesi ile basının tepkileri yoğunluk kazanmaya başlamıştı. Yer yer mitingler ve gösteriler yapılmaya başlandı. Kurtuluş çareleri aramak üzere gizli-açık yerel örgütlenmeler başladı. Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçmesiyle bu faaliyet, daha sistemli ve planlı bir şekilde yapılmıştır.

Milli kurtuluş çabalarına katılan bazı cemiyetler, bu duygu ve düşüncelerden hareketle kurulmuşlardır. Amaçları, yörelerini işgalden kurtarmak ve işgale karşı direnmek olan bu cemiyetler, Milli Kurtuluş'ta önemli bir görev üstlenmişler ve Milli Mücadele'nin çekirdeğini oluşturmuşlardır. Bu cemiyetlerin başlıcaları şunlardır:

1. Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Heyeti Osmaniye Cemiyeti

Bu cemiyet, Yunan işgal hazırlığına ve Mavri-Miracıların iddialarına karşı kurulmuştu (Aralık 1918). Cemiyet; Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Gelibolu, Gümülcine ve Dedeoğlu'na içine alıp bir bütün oluşturan Trakya'nın ırk, kültür ve tarih bakımından Türklere ait olduğunu bilimsel yollardan ve tarihi belgelerle ispat etmek için çaba harcıyordu. Cemiyetin iki yayın organı bulunmaktaydı. Bunlardan biri "Yeni Edirne" diğeri de "Ahali" adlı gazetelerdi. Cemiyet 1920 ilkbaharında Lüleburgaz ve Edirne kongrelerini yapmıştır. 1919 yılı sonunda yapılan son Osmanlı Mebuslar Meclisi'ne ve 1920'de Ankara'da T.B.M.M'ne cemiyetin amaçlarını bildirerek; Yunan işgaline gerektiğinde silahla karşı koymak, teşkilatlanmak Osmanlı Hükümeti Trakya'yı kurtaramazsa burada geçici bir Türk Hükümeti kurmak düşüncesinde olduklarını belirtiyordu.

Cemiyet 1920 Haziran'ında Yunan işgaline karşı sarp yerlerde birkaç çete çarpışmasıyla karşı koymuşsa da fazla bir varlık gösterememiştir. Bir müddet sonra da Anadolu hareketine bağlanmıştır.

2. İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti

1 Aralık 1918'de İzmir'de kurulan bu cemiyet, Rum ve Yunanlıların Megalo-İdea düşüncelerine karşı çıkıyor ve Venizelos'un iddialarını çürütmek için Paris Barış Konferansı'na temsilciler gönderiyor, bir yandan da Yunan işgaline silahla karşı koymak için teşkilatlanma çalışmalarına geçiyordu. Cemiyet, İzmir'de kurulmuş bulunan Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'yle birleşerek, Redd-i İlhak Cemiyeti adını almıştır.

3. Vilayet-i Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti

Doğu Anadolu'nun Ermeniler tarafından istenmesi ve Paris Konferansı'nda bu vilayetlerin Ermenistan'a verilmesi gerektiği şeklindeki karar üzerine cemiyet, 10 Mart 1919'da Erzurum'da resmen şubesini açmıştır. Bu cemiyetin merkezi İstanbul'da bulunmaktaydı. İstanbul'da yayınladıkları Fransızca "Vatan" ve Türkçe "Hadisat" gazeteleri ile Doğu illerinin Türklüğünü ve İslamlığını savunuyorlar, Ermenilerin burada hiçbir zaman çoğunluk oluşturmadıklarını belirtiyorlardı. Bu cemiyet bir yandan da Kürdistan Teali ve Teavün Cemiyeti ile mücadele ediyordu.

10 Mart 1919'da cemiyetin şubesi Erzurum'da açılınca "Albayrak Gazetesi" burada yeniden faaliyete geçerek cemiyetin fikirlerini kamuoyuna yaymaya başladı. Cemiyet, teşkilatını genişletmek, Doğu vilayetlerini bir düşünce etrafında toplamak ve orduyla ilişki kurmak kararındaydı. Mayıs 1919'da Kazım Karabekir'in 15. Kolordu Komutanı olarak Erzurum'da göreve başlamasıyla Cemiyet, kendisine bir koruyucu bulmuş ve bu durum Erzurumluların ve çevre halkının güvenliklerini artırmıştır.

Cemiyet yayınladığı bir bildiri ile Ermeni iddialarını çürütmüş ve Doğu Anadolu'dan kopartılmak istenen insanların Türklük ve Türklerden ayrılmasının imkânsız olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu beyannamesinde cemiyet, göç etmemek ve Doğu illerinde herhangi bir bucağın düşman saldırısına uğraması halinde orayı kurtarmaya koşmak gibi prensipleri de kararlaştırmıştır. Ayrıca bilim, ekonomi ve din alanında çalışmalar yapmaktaydı. Cemiyet, Mustafa Kemal Paşa başkanlığında Erzurum Kongresi'ni gerçekleştirecek ve 7 Ağustos 1919'da Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne katılacaktır.

4. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti

Bu cemiyet Trabzon'un Pontusçu Rumlara verilmesi yolunda Avrupa'da başlayan görüşmeler üzerine kurulmuş, Karadeniz kıyılarında bir yandan Pontusçu Rumlarla diğer yandan da Ermenilerle mücadele etmekteydi. Şubat 1919'da bölgesel amaçlarla kurulmuş olmakla beraber ileriki günlerde Erzurum Kongresi'yle Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'yle birleşti.

5. Kilikyalılar Cemiyeti

İstanbul'da bulunan Adanalı, Maraşlı, Antepi ve Tarsusluların Çukurova'daki Ermenilere karşı kurdukları bir dernekti. Bu dernek yayın yoluyla Çukurova'nın işgaline ve burada "Kilikya Ermenistan'ının kurulmasına engel olmaya çalışıyordu. Ayrıca, Toroslar ve Çukurova'daki işgallere karşı silahlı direnişi de planlamış bulunuyordu. Cemiyetin tüzüğünde Çukurova ve Hatay'ın %90 oranında Türk olduğu, buraların Osmanlı Devleti'nden hiçbir zaman ayrılamayacağını belirtiyordu.

6. Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti

5 Kasım 1919'da Sivas'ta kurulan bu cemiyet, memleketin bütünlük ve bağımsızlığını savunmak için bütün Anadolu'da mitingler düzenlemiş, İtilaf Devletleri temsilcilerine protesto telgrafları göndermiştir. Sivas Kongresi'nde bu dernek "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında diğer milli derneklerle birleşmiştir (7 Eylül 1919).

Milli Cemiyetlerin tamamı Milli Mücadele'nin çekirdeğini oluşturmuş ve Kurtuluş Savaşı'nın temel taşı olmuşlardır. Her ne kadar yöresel kurtuluş çarelerini düşünerek kurulmuşlarsa da, kongrelerden sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında birleşmiş ve Anadolu'nun tamamının kurtarılması fikri için mücadele etmişlerdir. Mustafa Kemal'in üstün sevk ve idaresi sonucunda Anadolu'daki cemiyetlerin bir çatı altında toplanması gerçekleşmiştir.

Cemiyet ayrıca, Milli çalışmaları desteklemiştir. Ordu için kampanya açmış, para ve malzeme toplamıştır. Ankara ile yakın ilişkilerde bulunmuş ve oradaki çalışmaları desteklemiştir. Bundan dolayı da Atatürk'ün takdirini kazanmıştır.

B. Milli Cemiyetlerin Ortak Özellikleri

Milli bağımsızlık ve kurtuluş amacıyla kurulan bu cemiyetlere, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri adı verilir. Ülkeyi gerçek anlamda kurtarmak için kurulmuşlardır. İlk olarak genelde Mahalli özellikte

kurulmuşlarsa da çalışmaları milli birlik ve bütünlük doğrultusunda olmuştur. Hepsi milli hakları savunmuştur. Dolayısı ile milli hakların korunması için yapılan bir hareketin parçalarıdır. Müdafaa-i Hukuk, milli devlet formülünü gerçekleştirmeye yönelik bir hareketin adıdır. Bunu gerçekleştirmenin aracı fertler değil milli cemiyetlerdir. Kişisel hareket ve hedef yoktur, Türk toplumunun bütün olarak çalışması ve milli bağımsızlık hedefi vardır.

Milli cemiyetlerin çalışma yollarından biri, basın-yayın yolu ile Anadolu'nun gerçeklerini, Türklüğünü yerli ve yabancı kamuoyuna anlatmaktır. Yani halkı bilinçlendirerek kamuoyu oluşturmaktır. İkincisi ise, silahlı mücadele vermektir. Silahlı mücadele verilirken temel felsefe, işgal edilmiş yerleri işgalden kurtarmak ve işgal edilmemiş yerleri de korumaktır.

Böylece mütareke dönemi olarak adlandırılan bu dönemde, ateşkesin uygulanması adı altında yapılan düşman işgallerine karşı çeşitli bölgelerde büyük tepkiler belirtilmiştir. Bunun sonucunda yoğun bir şekilde karşı koyma çalışmaları başlatılmıştır. Bunların cemiyete dönüşenlerinin önemlileri yukarıda özet olarak verilmiştir.